

14

מלחמת יום הכיפורים

מכל המאורעות שנגעתי בהם בספר הזה אין גם אחד שעליו קשה לי כל-כך לכתוב כמו מלחמת אוקטובר 1973, מלחמת-יום-הכיפורים. אבל היא היתה, ולכן מקומה כאן — לא כתיאור צבאי, כי זה אני מניחה לאחרים, אלא כדבר הקרוב לשואה, סיוט שאני עצמי התנסיתי בו ושלעולם לא יסור ממני. נמצאתי בעמדה של אחריות עליונה בזמן שבו עמדה המדינה בפני האיום הגדול ביותר שידעה מימיה. אפילו כסיפור אישי עדיין יש הרבה דברים שאי-אפשר לספר עליהם, ומה שאני כותבת רחוק מלהיות ממצה. אבל זאת היא האמת כמו שהרגשתי בה וידעתי אותה במהלך המלחמה, שהיתה החמישית שנאכפה על ישראל בעשרים-ושבע השנים שעברו מאז הוקמה המדינה.

שני דברים הייתי רוצה להטעים מיד. הראשון הוא שאנו ניצחנו במלחמת-יום-הכיפורים, ואני מישוכנעת שבעומק לבם המנהיגים המדיניים והצבאיים של סוריה ושל מצרים כאחת יודעים שהם נחלו טוב מפלה, למרות ההישגים שהיו להם בהתחלה. הדבר השני הוא שהעולם בכללותו, ובפרט אויביה של ישראל, צריכים לדעת שהמסיבות שבהן קופדו חייהם של יותר מ-2,500 ישראלים שנפלו במלחמת-יום-הכיפורים לעולם, לעולם לא תחזורנה.

המלחמה התחילה ב־6 באוקטובר, אבל כשאני חושבת עליה עכשיו אני חוזרת בזכרוני להודש מאי, כאשר קיבלנו ידיעות על תיגבור צבאות סוריה ומצרים בגבולות. אנשי המודיעין שלנו חשבו כי הדבר רחוק ביותר מן השכל שתפרוץ מלחמה, ובכל-זאת החלטנו להתחסל לענין ברצינות. בפעם ההיא הלכתי אני בעצמי למטכ"ל. גם שר-הבטחון וגם הרמטכ"ל, דוד אלעזר, הידוע בכל הארץ בכינויו "דדו", נתנו לי תידרוך יסודי על מצב הכוננות של הכוחות המזוינים, ואני הייתי מישוכנעת שהצבא מוכן לכל שעת-חירום — אפילו למלחמה מלאה.

הם גם הניחו את דעתי בשאלה של ארכת-התראה מספקת. ואחר-כך, תהיה הסיבה מה שתהיה, רפתה המתיחות.

בספטמבר התחלנו לקבל ידיעות על ריכוזי צבא סוריים ברמת-הגולן, וב-13 בחודש התחולל קרב אווירי עם הסורים, שהסתיים בהפלת שלושה-עשר מיגים סוריים. למרות זאת דיברו אנשי-המודיעין שלנו בנימה מעודדת מאד: לא תיתכן, אמרו, תגובה סורית בקנה-מידה גדול. אבל הפעם נשארה המתיחות בעינה, ויתר על כן — היא פשטה גם אל שורות המצרים. אף-על-פי-כן נשארה הערכת המודיעין שלנו כמו שהיתה. הסורים ממשיכים בתיגבור הכוחות שלהם, כך הסבירו, מפני שהם מפקחים שאנחנו נתקוף, ובמשך כל החודש, לרבות ערב נסיעתי לאירופה, חזרו-ונשנה ההסבר הזה למהלך הסורי.

ביום-השני, 1 באוקטובר, טילפן אלי ישראל גלילי לסטראסבור. בתוך השאר סיפר לי, שדיבר עם דיין וכי שניהם בדעה שברגע שאחזור אנו צריכים לקיים דיון רציני במצב ברמת-הגולן. אמרתי לו שאני חוזרת סופית ביום המחרת ושאנו ניפגש יום אחר-יכן.

בשעה מאוחרת ביום-הרביעי בבוקר נפגשתי עם דיין, אלון, גלילי, מפקד חיל-האוויר, הרמטכ"ל, ומכיון שראש-אמ"ן היה חולה אותו יום — עם ראש החקר באמ"ן. דיין פתח את הישיבה, והרמטכ"ל וראש החקר באמ"ן תיארו את המצב בשתי החזיתות בפירוט רב. היו דברים שהדאיגו אותם, אבל הערכת הצבא עדיין היתה שאין כל סכנה של התקפה סורית-מצרית משולבת, וגדולה מזו — שרחוק מאד מן הדעת שסוריה תתקוף אותנו לבדה. הריכוזים והתנועות של כוחות מצריים בדרום נובעים מן-הסתם מן התמרוזים הנערכים תמיד בעונת-שנה זו בערך; ובצפון עדיין תירצו כמו קודם את חיווקם והתפרסותם של הכוחות. העובדה שכמה וכמה יחידות-צבא סוריות הועברו רק שבוע לפני כן מן הגבול הסורי-ירדני פורשה כחלק מן ההתפייסות שחלה באחרונה בין שתי הארצות וכמחווה סורי של רצון טוב כלפי ירדן. אף אחד בישיבה לא ראה צורך לגייס את המילואים, ואף אחד לא חשב שמלחמה ממשמשת-ובאה. אבל הוחלט לכלול דיון נוסף במצב בסדר-היום של ישיבתה השבועית של הממשלה ביום-הראשון.

ביום-החמישי נסעתי, כרגיל, לתל-אביב. זה שנים הייתי עושה את יום-החמישי ויום-הששי בלשכתי בתל-אביב ואת השבת בביתי ברמת-אביב, והייתי חוזרת לירושלים במוצאי-שבת בשעה מאוחרת או ביום-הראשון בבוקר השפם, ונדמה היה כי אין שום סיבה לשנות את הסדר הזה. למעשה, היה זה ממילא שבוע קצר, כי יום-הכיפורים היה צריך להתחיל בערב-שבת, ורוב האנשים בישראל עמדו לצאת לחופשה ממושכת של סוף-השבוע.

אני מניחה שעכשיו, קצת בזכות המלחמה, הרי אפילו לא-יהודים שמעולם לא שמעו קודם על יום-כיפור יודעים כי זה היום הקדוש והמקודש שבכל הימים בלוח היהודי. זה היום האחד בשנה שבו יהודים בכל רחבי תבל — גם אם אינם אדוקים כל-עיקר — מתאחדים באיזה סוג של פולחן. יהודים מאמינים, המתנזרים לגמרי מאכילה, יתיה ובעבודה, עושים את יום-הכיפורים בבית-הכנסת,

מתפללים וממריקים עונות שאולי עשו במרוצת השנה שעברה. יהודים אחרים, לרבות אלה שאינם צמים ממש, מוצאים להם בדרך-כלל אופן אישי משלהם לחוג את יום-הכיפורים בזה שאינם הולכים לעבודה, בזה שאינם אוכלים בפרהסייה ובוזה שהם הולכים לבית-הכנסת ולו אך לשעה-שעתיים, לשמוע את תפילת כל-נדרי בערב יום-הכיפורים או לשמוע לתקיעה המסורתית בשופר, שבה הצום ננעל. אבל אצל רוב היהודים בכל מקום, בלי הבדל מה הצורה שבה הם חוגגים את יום-הכיפורים, זהו יום שאינו דומה לכל האחרים.

כידוע, זהו יום שבו הארץ עומדת מלכת למעשה. עתונים אינם מופיעים, אין שידורי ראדיו או טלביזיה, אין תחבורה ציבורית, וכל בתי-הספר, החנויות, המסעדות, בתי-הקפה והמשרדים סגורים לעשרים-וארבע שעות. אולם מאחר ששום דבר, אף לא יום-הכיפורים, אינו חשוב ליהודים כמו החיים עצמם, הרי פיקוח-נפש דוחה הכל, וכל השירותים הציבוריים החיוניים פועלים, אף-על-פי שרבים מהם מסתפקים במספר מצומצם ביותר של עובדים במשך היממה הזאת. השירות הציבורי החיוני ביותר בישראל הוא, לדאבונן-הלב, הצבא, אבל החיילים רבים ככל האפשר נותנים חופשה כדי שיוכלו להיות בבית עם משפחותיהם ביום הזה.

ביום-הששי, 5 באוקטובר, קיבלנו ידיעה שהדאיגה אותי. משפחות היועצים הרוסיים בסוריה היו אורוות את חפציהן ויוצאות בחיפזון. זה הזכיר לי מה שקרה לפני מלחמת-ששת-הימים, והדבר לא מצא כלל חן בעיני. מה החיפזון? מה ידוע למשפחות הרוסיות הללו שאינו ידוע לנו? האם אפשר שמפנים אותן? בתוך כל ערבוביית הידיעות שזרמו ללשכתי קנה לו הפרט הקטן הזה שביתה במחשבותי, ולא יכולתי להשתחרר ממנו. אבל מכיון שנראה היה כי שום איש מסביבי אינו מודאג מזה ביותר, השתדלתי שלא יאחו בי הדבר כדיבוק. חוץ מזה, אינטואיציה היא דבר בוגדני מאד; לפעמים צריך לפעול לפיה מיד, אבל לפעמים היא רק סימן של הרהור ואז היא יכולה להיות מטעה מאד באמת.

שאלתי את שר-הבטחון, את הרמטכ"ל ואת ראש-אמ"ן אם הם חושבים שידיעה זו חשובה מאד. לא, היא לא שינתה בשום-פנים את הערכת-המצב שלהם. הובטח לי שנקבל התראה מספקת מבעוד-מועד על כל צרה של ממש, ועל-כל-פנים משגרים תגברות לחזיתות מספיקות לביצוע כל פעולת-ריתוק שאולי יהיה בה צורך. כל מה שנחוצ נעשה, והצבא הועמד בכוננות גבוהה, במיוחד חיל-האוויר וחיל-השריון. כשיצא ראש-אמ"ן מלשכתי פגש את לו קדר במסדרון. אהריכך היא סיפרה לי שהוא טפח על שכמה, חיך ואמר: "אל דאגה. לא תהיה מלחמה". אבל אני הייתי מודאגת, וחוץ מזה לא יכולתי להבין מניין לו הבטחון שהכל כשורה. מה אם טעות בידו? אם יש אפילו סיכוי קל-שבקלים למלחמה, הרי מן הדין שנגייס לפחות את המילואים. על-כל-פנים, רציתי לקיים ישיבה לפחות של אותם שרים שיעשו את יום-הכיפורים בתל-אביב. התברר שרק מעטים מאד מהם היו באזור. לא ששתי לבקש את שני שרי המפד"ל שגרו בירושלים לבוא לישיבה בתל-אביב ערב יום-הכיפורים, וכמה שרים אחרים כבר גסעו לקיבוצים

שלהם, שכולם היו רחוקים מרחק רב למדי. אף-על-פי-כן, תשעה שרים היו בעיר, ואני אמרתי למוזכיר הצבאי שלי שיקבע ישיבת-חירום ביום-הששי בצהריים. התכנסנו בלשכתי בתל-אביב. בנוסף לשרי הממשלה השתתפו בישיבה הרמטכ"ל וראש-אמ"ן. שמענו שוב את כל הדו"חות, לרבות זה שבנוגע ליציאה המזורזת של המשפחות הרוסיות מסוריה — שבעיני עדיין היתה סתומה — אך שוב נראה היה ששום איש אינו מודאג ביותר. בכל-זאת החלטתי לומר את אשר עם לבי. "הביטו", אמרתי, "יש לי הרגשה נוראה שכל זה כבר קרה פעם. זה מוזכר לי את 1967, כאשר האשימו אותנו שאנו מרכזים צבא נגד סוריה, וזה בדיוק מה שהעתונות הערבית אומרת עכשיו. ואני חושבת שכל זה אומר משהו". כתוצאה מכך, אף-על-פי שבדרך-כלל יש צורך בהחלטת ממשלה בשביל גיוס מלא, הרי באותו יום-הששי החלטנו, לפי הצעתו של גלילי, שאם יהיה צורך בדבר נוכל לעשות זאת בעצמנו, שר-הבטחון ואני. אני גם אמרתי שעלינו לבוא במגע עם האמריקאים כדי שיוכלו להתקשר אל הרוסים ולומר להם בלשון שאינה משתמעת לשני פנים שארה"ב אינה מוכנה להשלים עם צרות. הישיבה הסתיימה, אך אני נשארת עוד זמן-מה בלשכה והירהרתי.

איר זה יכול להיות שאני עדיין מפקדת כל-יך שמלחמה עלולה לפרוץ בזמן שהרמטכ"ל הנוכחי, רמטכ"ל לשעבר (דיין), ראש-אמ"ן, ועוד רמטכ"ל אחד לשעבר (חיים בר-לב, שהיה שר-המסחר והתעשייה שלי, אף כי הוא רק באותה שעה, בעצם, קיבל דיווח ראשון על ההתפתחות המדיאגה), כולם רחוקים מלהיות בטוחים שאמנם תפרוץ? אחרי הכל, כולם מצביאים בעלי גסיון רב, אנשים שנלחמו והנהיגו אנשים אחרים בקרבות שהוכתרו בנצחונות מרעישים. לכל אחד מהם היה עבר צבאי מפואר, ואשר לשירותי-המודיעין שלנו ידוע היה שהם מן הטובים ביותר בעולם. ולא זו בלבד אלא שמקורות-החץ שעמהם עמדנו במגע מתמיד הסכימו בהחלט עם הערכת המומחים שלנו. אם כן, מדוע-זה אני עדיין חרדה כל-יך? שמא אני מכניסה איזה רעיון במוחי? לא היתה לי תשובה על שאלותי. כיום אני יודעת מה הייתי צריכה לעשות. הייתי צריכה להתגבר על ההיסוסים שלי. לא פחות מכל אדם אחר ידעתי מה פירושו של גיוס מלא ובכמה כסף יעלה, וידעתי גם שרק לפני חודשים אחדים, במאי, קיבלנו התראה וגייסנו את המילואים, אך שום דבר לא קרה. אבל אני גם הבינתי שאולי לא היתה מלחמה במאי דווקא מפני שגייסנו את המילואים. באותו בוקר של יום-הששי הייתי צריכה לשמוע לאזהרות לבי שלי ולצוות על גיוס. בשבילי אין העובדה יכולה להימחות ולעולם לא תימחה, ולא אוכל להתנחם בשום דבר שיוכל מישהו אחר לומר גם לא בכל תירוצי השכל הישר שבהם ניסו חברי לנחם אותי.

אין זה חשוב מה הכתיב ההגיון. חשוב הוא רק זה שאני, שכל-יך הייתי רגילה לקבל החלטות — וגם קיבלתי אותן בימות המלחמה — לא קיבלתי את ההחלטה האחת הזאת. אין זו שאלה של הרגשת-אשמה. גם אני יכולה לתרץ תירוצים ולומר לעצמי שמול ודאות גמורה שכזאת מצד אמ"ן — ומול העובדה שכמעט באותה מידה קיבלו את הערכותי האישים הצבאיים הראשונים-במעלה

אצלנו — היה בזה חוסר-הגיון מצדי אילו התעקשתי ועמדתי בתוקף על גיוס. אבל אני יודעת שהייתי צריכה לעשות זאת, והידיעה הנוראה הזאת תלווה אותי כל שארית ימי. לעולם לא אהיה עוד האדם שהייתי לפני מלחמת-יום-הכיפורים.

אולם אז ישבתי בלשכה, הרהרתי והתיסרתי עד שפשוט לא יכולתי עוד לשבת שם וגסעתי הביתה. מנחם ואיה הזמינו כמה ידידים לבוא לבקר אחרי הסעודה. יהודים מקדימים בסעודה בערב יום-הכיפורים שהרי זו סעודתם האחרונה מעת-לעת, ועם צאת הכוכבים התחיל הצום. ישבנו לאכול, אבל אני הייתי דרוכת-מנוחה מאד ולא היה לי תיאבון בכלל; ואף-על-פי שהם רצו שאשאיר עוד עם הידידים שלהם, ביקשתי סליחה והלכתי לישון, אבל להירדם לא יכולתי. היה לילה חם ודמום ומבעד לחלון הפתוח שמעתי את הקולות של הידידים של מנחם ואיה כשהם מדברים בשקט בגן למטה. פעם או פעמיים נבח הכלב של הילדים, אבל פרט לכך היה זה לילה טיפסי וחרישי של יום-כיפור. שעות על שעות שכבתי ערה ולא יכולתי להירדם. לבסוף ודאי התנמנמתי. ואו, בִּי-4 לפנות בוקר בערך, צילצל הטלפון שעל-יד מיטתי. דיבר המזכיר הצבאי שלי. התקבלה ידיעה שהמצרים והסורים יפתחו בהתקפה משולבת על ישראל "בשערי מואהרת אחר-הצהריים". לא היה עוד שום ספק. מקור המודיעין היה מוסמך. אמרתי לליאור שיבקש את דיון, "דרו", אלון וגלילי לבוא ללשכתי לפני 7 בבוקר. בדרך לישם הבחנתי בוקן אחד ההולך לבית-הכנסת, טליתו על שכמו, והוא מחויק בידו של ילד קטן. הם נראו כמו סמלי היהדות עצמה, ואני זוכרת איך השכתי בעצם שבכל רחבי הארץ אנשים צעירים צמים היום בבתי-הכנסת ובקרוב יקראו להם מתפילותיהם אל הנשק.

בישעה שמונה התחילה הישיבה. דיון ו"דרו" נחלקו בדעותיהם ביחס להיקפו של הגיוס. הרמטכ"ל המליץ על גיוס כל חיל-האוויר וארבע אוגדות ואמר שאם יגייסו אותם מיד יוכלו להיכנס לפעולה למחרת היום, כלומר ביום-הראשון. דיון, מצד שני, היה בעד זה שנגייס את חיל-האוויר ושתי אוגדות בלבד (אחת לצפון ואחת לדרום), והוא טען שאם נעשה גיוס מלא לפני שתישמע ירייה אחת תהיה לעולם אמתלה לומר שאנו ה"תוקפנים". הוץ מזה היה סבור שחיל-האוויר בתוספת שתי אוגדות יוכלו לטפל במצב, ואם לפנות ערב יורע המצב הרי תמיד נוכל לגייס עוד בתוך כמה שעות. "זאת ההצעה שלי", אמר, "אבל אני לא אתפטר אם תכריעו נגדי". "אלוהים אדירים", חשבתי, "האם אני צריכה להכריע מי מהם צודק?" אבל אני רק אמרתי "שלי יש קנה-מידה אחד בלבד: אם באמת תהיה מלחמה, הרי עלינו להיות במצב הטוב ביותר שבגדר האפשר. הגיוס צריך להיות כמו שהציע "דרו". אך, כמובן, היה זה היום האחד בשנה שבו אפילו הכושר האגדי שלנו לגיוס מהיר הכויב אותנו בחלקו.

"דרו" היה בעד מהלומת-מנע הואיל וברור היה שממילא המלחמה בלתי-נמנעת. "אני רוצה שתדע", אמר, "שחיל-האוויר שלנו יכול להיות מוכן להלום בצהריים, אבל את צריכה לתת לי עכשיו אור ירוק. אם נוכל להנחית את

המהלומה הראשונה הזאת, הדבר יביא לנו תועלת גדולה. אבל אני כבר גמרתי אומר. "דדו", אמרתי, "אני יודעת את כל הנימוקים בעד מהלומת-מנע, אבל אני נגדה. אף אחד מאתנו אינו יודע עכשיו מה יביא אתו העתיד, אבל תמיד קיימת האפשרות שנהיה זקוקים לעזרה, ואם נהלום ראשונים לא נקבל שום דבר מאף אחד. הייתי רוצה לומר כן מפני שאני יודעת מה יהיה פירוש הדבר, אבל בלב כבד אני אגיד לא". אז הלכו דיון ו"דדו" ללשכותיהם, ואני אמרתי לשמחה דיניץ (שהוא עכשיו שגרירנו בווישינגטון), שהיה במקרה בשבוע ההוא בישראל, שיטוס מיד בחזרה לארצות-הברית, והזמנתי את מנחם בגין כדי לספר לו על המתרחש. אני גם ביקשתי שהממשלה תתכנס לשיבה בצהריים וטילפנתי אל מי-שהיה אז שגריר ארה"ב, קנת קיטינג, וביקשתי לבוא לראותני. אמרתי לו שני דברים: שלפי ידיעות המודיעין שלנו תתחלנה ההתקפות בשעה מאוחרת אחר-הצהריים, ושאנחנו לא נהלום ראשונים. אולי עדיין יוכלו האמריקאים לעשות משהו למניעת המלחמה אם יפנו אל הרוסים, ואולי אפילו במישרים אל הסורים והמצרים. על-כל-פנים, אנחנו לא ננחית מהלומת-מנע. רציתי שיידע זאת ויעביר את הידיעה הזאת בהקדם האפשרי לווישינגטון. השגריר קיטינג היה ידיד טוב מאד לישראל שנים רבות, הן בסינאט האמריקאי והן בישראל עצמה. הוא היה אדם שפיבדתי ונתתי בו אמון, ובאותו בוקר איום הייתי אסירת-תודה לו על עזרתו ועל הבנתו.

כאשר התכנסה הממשלה בצהריים שמעה תיאור מלא של המצב, כולל את ההחלטה לגייס את המילואים וגם את החלטתי בנוגע למהלומת-מנע. איש לא העלה השגות כלשהן. אחר-כך, בעוד אנו מכונסים בישיבה, התפרץ המזכיר הצבאי שלי לחדר ובפיו הידיעה שהיריות התחילו, וכמעט מיד שמענו את יללת צפירות-האזעקה הראשונות בתל-אביב. המלחמה התחילה. לא די שלא הוזהרנו מבעוד-מועד אלא גם נלחמים היינו בשתי חזיתות בעת-ובעונה-אחת ונלחמנו באויבים שבמשך שנים התכוננו לתקוף אותנו. היינו בנחיתות מספרית מכרעת — בתותחים, בטנקים, במטוסים ובאדם — ומבחינה פסיכולוגית היתה ידנו על התחמונה במידה המזרה. הזעזוע נבע לא רק מן הצורה שבה התחילה המלחמה אלא גם מן העובדה שכמה מהנחות-היסוד שלנו התבדו: הסבירות הנמוכה של התקפה באוקטובר, הבטחון הוודאי שנקבל התראה מספקת בטרם תבוא כל התקפה, והאמונה שנוכל למנוע את המצרים מלצלוח את תעלת-סואץ. המסיבות לא יכלו להיות גרועות יותר. ביומיים או בשלושת הימים הראשונים למלחמה הפריד רק פס דק של צעירים אמיצי-לב בינינו לבין שואה, ושום מלים שאוכל אני לומר לעולם לא תוכלנה לבטא את החוב שחב עמי-ישראל לבחורים הללו על התעלה וברמת-הגולן. הם נלחמו, ונפלו, כאריות, אבל בתחילה לא היה להם שום סיכוי. לא אנסה אפילו לתאר איך היו הימים הללו בשבילי. די לי שאומר, נדמה לי, שלא יכולתי אפילו לבכות כשהייתי לבדי. אבל לעתים רחוקות מאד הייתי לבדי. רוב הזמן נשארתי בלשכה, אף-על-פי שמזמן לזמן הלכתי לחדר-המלחמה ולפעמים היתה לו מכריחה אותי ללכת הביתה ולשכב עד ששוב נשמע הטלפון

וקרא לי לחזור. היו ישיבות כל שעות היום והלילה, שהופסקו בלי הרף על-ידי טלפונים מושיגטון והדשות רעות מן החזית. תכניות הוגשו, נותחו ונדונו. לא יכולתי להשלים בנפשי להימצא יותר משעה אחת רצופה מתוך למשרד מפני שדין, "דרו", אנשים ממשרד-החוץ ומכל מיני משרדים היו נכנסים בתמידות לדווח לי על המאורעות האחרונים או לשאול לעצתי בעניינים שונים. אבל אפילו בגרועים שבימים הראשונים הללו, כאשר כבר ידענו את היקף האבידות שלנו, היתה לי אמונה שלמה בחיילים ובקצינים שלנו, ברוחו של צה"ל וביכולתו לעמוד בפני כל אתגר, ומעולם לא אבדה אמונתי שבסוף יהיה הנצחון לנו. ידעתי שבמוקדם או במאוחר ננצח, אבל כל דיווח על המחיר שהיינו משלמים בנפשות-אדם היה כמו סכין שסובבו בלבי, ולעולם לא אשכח את היום בו שמעתי את התחזית הפסימית ביותר ששמעתי עד אז מימי.

ב-7 באוקטובר אחר-הצהריים חזר דיין מאחד הסוירים שלו בחזית וביקש לראותני מיד. הוא אמר לי שלדעתו המצב בדרום כל-כך ביש עד שעלינו לסגת נסיגה גדולה ולהקים קו-הגנה חדש. הקשבתי לו בחלחלה. אלון, גלילי והמוזכיר הצבאי שלי היו בחדר. אחר-כך הזמנתי גם את "דרו" להיכנס. לו היתה הצעה אחרת — שנמשיך במיתקפה בדרום, הוא שאל אם יוכל לרדת לחזית הדרום ולפקח על הדברים בעצמו, והוא ביקש רשות לקבל את כל ההחלטות שאולי יהיה בהן צורך בו-במקום. דיין הסכים ו"דרו" יצא. בלילה ההוא כינסתי ישיבת-ממשלה וקיבלתי מן השירים אישור לכך שנפתח בהתקפת-נגד בדרום ב-8 באוקטובר. כשהייתי לבדי בחדר עצמתי את עיני וישבתי דקה אחת דוכמת לגמרי. נדמה לי שלולא למדתי במשך כל השנים הללו איך להיות חזקה הייתי נשברת או לרסיסים. אבל לא נשברתי.

המצרים צלחו את התעלה והכוחות שלנו בסיני הוכו מכות קשות. הסורים חדרו לעומק רב ברמת-הגולן. בשתי החזיתות כבר היו האבידות גבוהות מאד. יאללה אחת בוערת היתה אם בשלב זה מן הראוי שנספר לאומה עד כמה המצב ביש באמת, ואני הייתי תקיפה מאד בדעתי שעלינו לחכות קצת. המעט שנוכל לעשות למען חיילינו, ולמען משפחותיהם, היה להסאיר את האמת לעצמנו למשך עוד ימים אחדים. בכל-זאת, צריך היה למסור מיד איזו הודעה טהיא, ולכן ביום הראשון למלחמה פניתי בדברים אל אזרחי ישראל, זאת היתה אחת המשימות הקשות ביותר בימי-חיי מפני שידעתי כי למען כולם לא אוכל למסור על כל העובדות. דיברתי אל אומה שעדיין לא היה לה שום מושג ממסי-הדמים הנורא הנגבה בצפון ובדרום וגם לא מן הסכנה הצפויה לישראל עד שיגויסו ויופעלו כל חילות-המילואים, ואני אמרתי:

אין לנו שום ספק שננצח, אבל אנו מיוכנעים גם שהחידוש הזה של התוקפנות מצד המצרים והסורים הוא מעשה-שגעון. אנו עשינו כמי-טב ויכלתנו למנוע את התפרצות המלחמה. פנינו אל חוגים בעלי השפעה מדינית כדי לעכב את הצעד המחפיר הזה של שליטי מצרים וסוריה. הודענו מבעוד זמן לארצות ידידותיות שקיבלנו ידיעות בדור-

קות על התכניות להתקפה נגד ישראל. קראנו להן לעשות ככל יכלתן למניעת המלחמה, אבל מצרים וסוריה כבר פתחו בהתקפה שלהן. ביום-הראשון נכנס דיין ללשכתי. הוא סגר את הדלת ועמד מולי. "את רוצה שאתפטר?" שאל. "אני מוכן לכך אם את חושבת שאני צריך לעשות זאת. אם לא יהיה לי אמון מצדך, לא אוכל להמשיך". אמרתי לו — ומעולם לא התחרטתי על כך — שהוא חייב להמשיך בתפקידו כשר-הבטחון. החלטנו לשלוח את בר-לב לצפון לשים הערכת-מצב-אישית. אחר-כך התחלנו במשא-ומתן שלנו על השגת סיוע צבאי מארה"ב. צריך היה לקבל החלטות במהירות רבה — והן היו צריכות להיות ההחלטות הנכונות. לא היה פנאי ולא היו שוליים לטעויות.

ביום-הרביעי, הוא היום החמישי למלחמה, הדפנו את הסורים אל מאחרי קווי הפסקת-האש של 1967 והתחלנו בהתקפה שלנו בתוך סוריה, ואילו בסיני היה המצב סטאטי עד כדי כך שהממשלה יכלה לעיין בצליחת התעלה על-ידינו. אבל מה יהיה אם יצליח הצבא שלנו ואחר-כך יילכד בפיח? הייתי צריכה גם לשקול את האפשרות שהמלחמה לא תהיה קצרה ואולי יחסרו לנו המטוסים, הטנקים והתחמושת הדרושים לנו. היה לנו צורך נואש בכלי-הנשק הללו, ובהתחלה ברישיו לבוא.

הייתי משוחחת עם דיניץ בווינגטון בכל שעות היום והלילה. היכן הרכבת האווירית? מדוע עדיין אינה פועלת? זכור לי שפעם אחת טילפנתי אליו בשעה 3 בבוקר לפי שעות וושינגטון, והוא אמר, "אינני יכול לפנות עכשיו אל שום איש, גולדה, השעה הרבה יותר מדי מוקדמת". אבל אני לא יכולתי לשמוע לדברי תבונה. אני ידעתי שהנשיא ניקסון הבטיח לנו בשעתו שיצוור לנו, ומנסיוני אתו בעבר ידעתי שהוא לא יכזיב אותנו. בנקודה זו יורשה לי לחזור על משהו שאמרתי לעתים קרובות קודם-לכן (בדרך-כלל הרגזתי בכך מאד רבים מידידי האמריקאיים). ככל אשר תשפוט ההיסטוריה את ריצ'ארד ניקסון — וקרוב-לוודאי שגור-הדין יהיה חכיר כאד — הרי יש גם להעלות לזכרון-עולם שהוא לא הפך אף אחת מן ההבטחות שנתן לנו. אם כן, מדוע העיכוב? "לא איכפת לי מה השעה", התגעשתי על דיניץ. "טלפן אל קיסינג'ר עכשיו. באמצע הלילה. אנו זקוקים לעזרה היום כי מחר אולי יהיה מאוחר מדי".

כבר התפרסם הסיפור של איתו עיכוב, הסיפור על כך שבתחילה לא רצתה מחלקת-ההגנה לשלוח לנו אספקה צבאית במטוסים אמריקאיים וכאשר היפשונו בקדחתנות אחר מטוסים אחרים התעוררו בעיות — בורבזמן שמשלוחים עצומים של סיוע סובייטי היו מגיעים בלי הרף בדרך הים והאוויר למצרים ולסוריה ואנו היינו נאבדים מטוסים בשיעור מדאיג (לא בקרבות-אוויר אלא מטילים סובייטיים בשתי החזיתות). כל שעה של המתנה שעברה היתה בשבילי כמו מאה שנים, אך לא היתה ברירה אלא להתעקש ולהחזיק מעמד ולקוות שהשעה הקרובה תביא אתה חדשות טובות יותר. טילפנתי אל דיניץ ואמרתי לו שאני מוכנה לטוס לוושינגטון בעילום-שם כדי להיפגש עם ניקסון, אם לדעתו אפשר לסדר את הדבר. "ברר מיד", אמרתי, "אני רוצה לטוס בהקדם האפשרי". אבל לא היה

צורך בדבר. לבסוף פקד ניקסון עצמו לשלוח את מטוסי-הענק מדגם גאלאקסי, והטיסה הראשונה הגיעה ביום התשיעי למלחמה, ב־14 באוקטובר. הרכבת האווירית היתה חשובה לאין שיעור, היא לא רק רוממה את רוחנו אלא גם סייעה להבהיר את עמדתה של אמריקה לברית-המועצות, ואין כל ספק שהיא סייעה לאפשר את הנצחון שלנו. כאשר שמעתי שהמטוס נחת בלוד בכיתי בפעם הראשונה מאז התחילה המלחמה, אם גם לא בפעם האחרונה. ביום ההוא גם פירסמנו את רשימת האבידות הראשונה: 656 ישראלים כבר נפלו בקרב עד אז.

אך אפילו מטוסי הגאלאקסי שהביאו לנו טנקים, תחמושת, הלבשה, אספקה רפואית וטילי אוויר-אוויר לא יכלו להביא את כל הדרוש. מה בדבר המטוסים? את הפאנטומים והסקייהוקים צריך היה לתדלק בדרך, ולכן תודלקו באוויר. אבל הם באו — וכמוהם גם מטוסי הגאלאקסי שנחתו בלוד, לפעמים בקצב של אחד לרבע שעה.

לאחר שנגמר הכל, באביב, חזר הקולונל האמריקאי שהיה אחראי לרכבת האווירית לישראל עם אשתו, והם באו לראותנו. הם היו צעירים נהמדים, חדורים הלהבות לארץ והערצה לצוותי-הקרקע שלנו, שכמעט בן-לילה למדו להשתמש בצידוד המיוחד לפריקת המטען של הענקים הללו. אני זוכרת איך פעם נסעתי ללוד לראות בבואם של מטוסי הגאלאקסי. הם נראו כמו מיני מפלצות טרום-היסטוריות מעופפות ועצומות, ואני חשבתי בלבי: "תודה לאל שצדקתי בזה שדחיתי את הרעיון של מהלומת-מגע! אולי היא היתה חוסכת קרבנות בהתחלה, אבל אני בטוחה שלא היינו מקבלים את הרכבת האווירית הזאת, שחוסכת עכשיו קרבנות כה רבים".

בינתיים היה "דדו" מדלג מחזית לחזית. בר-לב חזר מן הצפון ואנו שלחנו אותו לדרום לישר את ההדורים שצצו שם מפני שבין האלופים בשטח היו חילוקי-דעות חמורים ביותר בנוגע לטכסיסים שצריך לנקוט. הוא נתבקש להישאר שם זמן רב ככל שיהיה דרוש. ביום-הרביעי טילפן אלי בר-לב מסיני. זה היה מיד אחרי קרבי-הטנקים הענקי שבו ניפצו כוחותינו את התקדמות השריון המצרי. יש לו צורת דיבור אטית, מתונה מאד, וכאשר שמעתי אותו אומר: "גיו-ל-דה", יהיה בסדר. אנו חזרנו להיות מה שאנו והם חוזרים להיות מה שהם, "דעתי שהגלגל התהפך, אף-על-פי שעדיין צפויים היו לנו קרבות-דמים שבהם קיפחו את חייהם מאות אנשים צעירים, וגם קשישים. לא לחינם היו אנשים שהציעו אחרי-כן במרידות לקרוא למלחמה לא "מלחמת-יום-הכיפורים" אלא "מלחמת-האבות-והבנים". כי לעתים קרובות נלחמו אז אבות ובנים זה בצד זה.

ימים על ימים עינה אותי החשש שתיפתח חזית שלישית וירדן תצטרף להתקפה עלינו. אבל כפי הנראה למד המלך הוסיין לקח במלחמת-ששת-הימים ולטוב-המזל הצטמצמה התרומה שלו למלחמת-יום-הכיפורים בחטיבת-שריון ירדנית אחת בלבד ששלחה לעזרת הסורים. אבל אז כבר היינו תוקפים קטרת אסטרטגית בעמקה של סוריה, ותותחינו הגיעו עד לטווח הפגזה על פרורי דמשק, ולכן לא הביאו הטנקים של הוסיין הרבה תועלת, אחרי הכל.

ב־15 באוקטובר, היום העשירי למלחמה, התחיל צה"ל בצליחת התעלה על־מנת להקים ראש־גשר מן הצד השני. את הלילה ההוא ביליתי בלשכתי וחשבתי שהוא לא ייגמר לעולם. לכתחילה נקבע המועד לעצם הצליחה ל־7 בערב, ואני החלטתי לזמן את הממשלה לשיבה שעה אחת לפני כן כדי שאוכל למסור לשרים על המתרחש. ואז אמרו לי שהצליחה נדחתה עד לשעה תשע, והעתקנו את שעת ישיבתה של הממשלה לשעה 8 בערב. אבל הצליחה שוב נדחתה, הפעם עד שעה עשר, ואחר־כך נדחתה עוד פעם מפני שהיה קושי בגשר. אולם בינתיים כבר באו השרים ללשכתי, והם נשארו אתי כל אותו הלילה וחיכו לדיעות על הפעולה. כדי עשר או חמש־עשרה דקות היה מישור כנסת ואומר: "עכשיו זה קרוב מאד. רק עוד רבע שעה". כך עבר הלילה בייסורים של מתח וציפייה. הצנחנים צלחו בשעה היעודה, אבל צליחת החי"ר, התותחנים והטנקים התעכבה בגלל קרבות עזים. לא יכולתי ללכת הביתה עד שידעתי שהצליחה אכן בוצעה. למחרת היום נאמתי בכנסת. הייתי עייפה מאד אבל דיברתי ארבעים דקות מפני שהיה לי הרבה מה לומר, אף כי רוב הדברים הללו לא היו נעימים לאוזן. אך לפחות יכולתי לספר לכנסת שבועדי מדברת כבר פועל כוח־משימה בגדה המערבית של התעלה. רציתי גם להביע ברבים את הכרת־הטובה שרחשנו לנשיא ולעם של אמריקה, ובאותה מידה של בהירות — את זעמנו על אותן ממשלות, במיוחד הממשלות של צרפת ובריטניה, שבחרו להטיל אמברגו על משלוחי נשק בשבילנו בשעה שהיינו נלחמים על חיינו ממש. ויותר מכל רציתי שידע העולם מה היה קורה לנו אילו נסוגנו לפני המלחמה אל הקווים של 1967 מפני מלחמת־ששת־הימים — דרך־אגב, אותם קווים עצמם שלא מנעו את התפרצותה של מלחמת־ששת־הימים עצמה, אף כי נדמה שאיש אינו זוכר זאת.

מעולם לא היה לי ספק אף רגע שהמטרה האמיתית של המדינות הערביות היתה תמיד, ועודנה, להשמיד את מדינת־ישראל לגמרי, ושגם אילו חזרנו הרחק מעבר לקווים של 1967 לאיזו מובלעת קטנטונת עדיין היו מנסות לעקור אותה ואותנו מן השורש. אני גם אינני תמימה עד כדי להאמין שנאומים מוכרחים לשכנע את כולם בכל. אבל ב־16 באוקטובר 1973, כשהיתה ישראל שרויה עדיין בסכנה איומה שכזאת, היתה לי הרגשה שמחובתי להזכיר למדינות החברות באו"ם ולערבים מדוע בדיוק אנו מחזיקים בעקשנות כה רבה — כל עוד אין שיחות־שלום — בשטחים שכבשנו ב־1967. וכך אמרתי לכנסת ביום ההוא:

אין צורך בדמיון עשיר כדי לתאר מה היה מצבה של מדינת־ישראל אילו נמצאנו בקווי ארבעה ביוני 1967. כל מי שמתקשה לתאר לעצמו תמונת־בלהות זאת יפנה את מבטו ואת דעתו למה שהיה בחזית הצפונית, ברמת־הגולן, בימים הראשונים של המלחמה הזאת. היאיפה הסורית לא הגבילה עצמה לשיחורר של כברת־ארץ אלא לחזור ולהציב ברמת־הגולן את סוללת התותחים נגד היישובים בגליל, והפעם להציב סוללות טילים נגד מטוסינו. כדי לסוכך על פריצת צבאותיה אל תוך־תוכה של מדינת־ישראל.

ואין צורך בדמיון עשיר כדי לתאר לעצמנו מה היה עולה בגורלה של מדינת-ישראל אילו הצליחו צבאות מצרים להתגבר על צה"ל במרחבי סיני ולנוע במלוא כוחותיהם אל גבולה של ישראל.

לא אבזבו זמנה של הכנסת על ציטוט הודעות מוסמכות מפי שליטי ערב ודובריהם בדבר מטרות ההתקפה הנפשעת שפתחו בה. לנו אין ספק כי נתחדשה מלחמה על עצם קיומה של מדינת-היהודים. זוהי מלחמה על עצם קיומנו כמדינה וכעם.

הגייסות של מצרים וסוריה, בתמיכת מדינות אחרות, על נשקם העשיר, הטנקים, הטילים והמטוסים, יצאו למלחמה מתוך יוזמה להגיע אל קווי ארבעה ביוני 1967 בדרכם להשגת המטרה העיקרית, כיבוש והריסה של מדינת-ישראל. שליטי ערב מעמידים פנים כי כוונתם מוגבלת להגיע אל קווי ארבעה ביוני 1967, אבל כוונתם האמיתית ידועה לנו, והיא הכנעתה הגמורה של מדינת-ישראל. חובה עלינו לדעת אמת זו, חובה להבהירה לכל שוחרי טוב, הנוטים להתעלם ממנה. ידיעת אמת זו בכל חומרתה דרושה לנו כדי להמשיך ולגייס מתוכנו ומקרב העם היהודי את כל הכוחות והמשאבים הדרושים כדי להכריע את אויבינו, להשיב מלחמה שערה עד אשר נביס את תוקפינו.

רציתי גם להעלות למוכרת את מידת אשמתה של ברית-המועצות ולהדגיש את התפקיד הנפשע שהיתה רוסיה ממלאה שוב במזרח התיכון.

ידה של בריה"מ ניכרת בציד, במהלכים ובדוקטרינות הלחימה אשר צבאות ערב מנסים לחקות ולאמץ לעצמם. ומעל ומעבר לכל אלה: הסיוע המירבי של בריה"מ לאויבי ישראל בעיצומה של המלחמה בא לידי ביטוי בהטסת רכבת-אוויר אל שדות-התעופה ובאניות המגיעות אל הנמלים של אויבינו. המטוסים והאניות הסובייטיים מכילים מטענים של ציוד-לחימה, לרבות טילים למיניהם, ויש להניח כי במטוסים מגיעים יועצים ומומחים בנושאים אופרטיביים כבנושאי ציוד וחימוש.

רכבת-אוויר סובייטית ליום 15.10.73: — החל מ-10.10 ועד היום הגיעו: לסוריה — 125 מטוסי אנטונוב 12; למצרים — 42 מטוסי אנטונוב 12 ועוד 16 מטוסי אנטונוב 22; לעיראק — 17 מטוסי אנטונוב 12.

בדרך הים: — מאז 10.10 החלו להגיע לנמל לטקיה אניות רוסיות עם ציוד כבד. מידע מודיעיני מלמד כי בריה"מ הצליחה לשלב גם מדינות אחרות מן הגוש הסובייטי בהגשת עזרה למצרים וסוריה. התנהגות זו של בריה"מ הורגת מגדרי מדיניות בלתי-ידידותית. זוהי

מדיניות חסרת אחריות לא רק כלפי ישראל אלא כלפי האיזור
וכלפי העולם.

אחר-כך חזרתי ללשכתי למילוי חובה שהיתה אולי חובתי הקודרת ביותר —
עוד אחת מן הפגישות המרובות שקיימתי עם התורים המדוכאים של בחורים
שנעדרו בקרב. אחד הצדדים הנוראים ביותר של מלחמת-יום הכיפורים היה זה
שבמשך ימים על ימים לא יכולנו לקבוע מה היה גורלם של חיילים שלא התקשרו
בשום צורה עם המשפחות שלהם מאז החלו ההתקפות. ישראל היא ארץ קטנה מאד,
והצבא שלה, כידוע לכל, הוא צבא אורחים, הכולל צבא-קבע מוגבל וחילות-
מילואים. מעולם לא נלחמנו בריחוק מגבולותינו, ותמיד נשמר קשר הדוק בין
חיילינו לבתיהם. אבל המלחמה הזאת כבר נמשכה זמן רב יותר מכל מלחמה אחרת
שהיה עלינו לנהל אי-פעם — להוציא את מלחמת-העצמאות — ואנחנו הופתענו.
אנשי-מילואים בכל פינות הארץ גויסו מבתי-הכנסת ומבתיהם. בתוך המהומה
היו אפילו כאלה שלא טרחו לחפש תגיו-זהו או שלא יכלו למצוא את היחידות
שלהם. אנשי-המילואים בחיל-השריון הצטרפו לצוותי-טנקים מאולתרים, קפצו
מטנק בווער אחד אל משנתו ואחר-כך, כאשר התפוצץ, אל טנק שלישי וכמובן,
המלחמה נגדנו נוהלה בכלי-נשק מפחידים, טילי-גט. שספקו למצרים ולסורים
על-ידי הרוסים ואשר השאירו טנקים אחוץ-להבות ואת אנשי-הצוותים שלהם
כוויים קשה כל-כך עד שלעתים קרובות אי-אפשר היה כמעט לזהותם. את
המסורות הגאות ביותר של צה"ל היא שלעולם אין משאירים הרגים ופצועים
בידי האויב; אבל בימים הראשונים של מלחמת-יום הכיפורים לא היתה ברירה
לעתים קרובות, ומאות הורים לא ידעו עכשיו את נפשם מרוב דאגה. "האם הוא
מת? אם כן, איפה גופתו? האם הוא שבוי? אם כן, מדוע אין איש יודע?"

עברתי כבר את הייסורים האלה עם הוריהם של בחורים שנקלחו השבי
במלחמת-ההתשה, ובחורף של 1973 היו ימים שבהם כמעט לא יכולתי לאזור עוז
בנפשי ולהתיצב מול עוד קבוצה אחת של הורים, כי ידעתי שאין לי מה לומר להם
ולא די שחודשים לאחר הפסקת-האש סירבו המצרים והסורים לתת לצלב-האדום
רשימות של ישראלים שנישבו אלא הם סירבו אפילו להגיה לרבנים הצבאיים
שלנו לחפש את חללינו בשדות-הקרב.

אבל איך יכולתי לומר לאו להורים ולנשים שחשבו שאם יגיעו אלי הרי באיזו
דרך-קסם אמצא בפי משהו לענות להם, אף-על-פי שידעתי כי בלבם פנימה
אחדים מהם מאשימים אותי במלחמה ובחוסר-הכוננות שלנו. ובכן, ראיתי את
כולם, ורובם היו אמיצי-לב מאד באמת. בסך-הכל רצו לקבל ממני איזה בדל ידיעה,
עובדה אחת או שתיים, ולו תהיה מרה ככל שתהיה, שיוכלו להיאחז בה; משהו
מוחשי להקל מכאבם. אבל שבועות על שבועות לא יכולתי לומר כאומיה אחרי
פגישה אחת כזאת עם ההורים חשבתי על ההורים שלהם ב-1948, כאשר נפלו
6,000 איש — אחוז אחד מכל היישוב שנהרג בתוך שמונה-עשר חודשי.

עשרות שעות ביליתי עם ההורים המסכנים הללו, אף כי בהתחלה יכולתי רק
לומר להם שאנו עושים כל מה שאנו יכולים כדי למצוא את בניהם ושלא נסכים

לשום הסדר שלא יכלול את החזרת השבויים. אבל מה היה מספר השבויים? אינני חושבת שאי-פעם רציני במשהו בצורה כל-כך גואשת כמו שרציתי ברשימות-השבויים הללו שבהן גופפו לפנינו זמן כה רב ובאכזריות שכזאת. יש הרבה דברים שעליהם אני אישית לעולם לא אסלח לא למצרים ולא לסורים, אך על הכל לא אסלח להם לעולם על שמנעו את הידיעות האלו במשך ימים כה רבים, מתוך דזון סתם, ועל שניסו להשתמש במצוקת-נפשם של הורים ישראלים כקלף מדיני נגדנו.

אחרי הפסקת-האש ואחרי החודשים של משא-ומתן שהביאו לבסוף להפרדת-כוחות בשתי החזיתות, כשחזרו השבויים שלנו לבסוף מסוריה ומצרים, נודע סוף-סוף לעולם מה שידענו אנחנו כבר שנים: שדרכי-נועם מסוג אמנת-ז'נבה אין להן תוקף כאשר יהודים גופלים בידי ערבים — בפרט בידי הסורים — ואולי היטיבו להבין את חרדתנו לשבויים שלנו, כאשר ישבתי עם ההורים, הנשים והאחיות הנרגשים הללו, והקשבתי לתכניותיהם לעוד עצומה אחת או לעוד הפגנה אחת, וכאשר משך שבועות רצופים יכולתי רק להגיד להם שאנו עושים כל מה שאפשר כדי לקבל את הרשימות, חשבתי לבלי לעתים קרובות שיסורים מידי אויבנו מרים ממות.

ב-16 באוקטובר, ביום האחד-עשר למלחמה, אף-על-פי שודאג היה שהקרבות לא הסתיימו, כבר בא מר קוסיגין לביקור בהול בקאהיר. ברור היה שה"לקוחות" שלו מפסידים במלחמה שבה התחילו בעזרתו, ולכן לא רק את כבודה של מצרים צריך היה להציל אלא גם את זה של ברית-המועצות עצמה. ביש היה הדבר למדי שהמצרים לא הצליחו להשמיד את ראש-הגשר הישראלי על הגדה המערבית של התעלה, אבל ביש מזה היה הדבר שעכשיו היו מוכרחים להודות לפני הפטרון שלהם שצה"ל התבסס ממערב לתעלה, במרחק פחות מ-100 ק"מ מקאהיר, באיזור שעד-מהרה נודע בישראל בשם "אפריקה". חמור עוד יותר היה מצבה של בת-החסות השנייה של הסובייטים, סוריה, מכיון שכך עשו הרוסים מה שעשו תמיד: הם פתחו במערכה בהיקף מלא להפסקת-אש מהירה. לא היה חשוב מי התחיל במלחמה ולא היה חשוב מי מפסיד בה. החשוב היה לחלץ את הערבים מן הבויץ יבנו נתקעו ולהציל את כוחות מצרים וסוריה מתבוסה גמורה, אבל אף-על-פי שלא רצינו במלחמת-יום-הכיפורים ולא התחלנו בה, נלחמנו וניצחנו בה, והיתה לנו מטרת-שלום משלנו — שלום. זאת הפעם לא נקבור בשקט את המתים שלנו ולא נביט מנגד בעוד הערבים ותומכיהם מוצאים להם באו"ם נחמה על השפלתם. זאת הפעם יהיו הערבים מוכרחים להיפגש אתנו, לא רק בסדוה-הקרוב אלא גם ליד שולחן המשא-ומתן, ולמצוא יחד אתנו פתרון לבעיה שעלתה במהיר אלפי נפשות צעירות — שלהם ושלנו — בשלושים השנים האחרונות. במשך שנים היינו קוראים "שלום" ושומעים את ההד "מלחמה" חוזר מן הצד השני. במשך שנים לא די שראינו את בנינו נהרגים אלא סבלנו מצב כה גרוטסקי שלא יאומן כמעט: המדינות הערביות היו מוכנות להכיר בקיומה של מדינת-ישראל רק כאשר תקפו אותה כדי לחסלה.